

ВИДОВИ РИЗИЦИ И УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИЦИТЕ ВО БАНКИТЕ - НЛБ БАНКА

Симона Андова Јовчев¹, Марија Гогова Самоников²

¹ Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
simona.208712@student.ugd.edu.mk

² Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип
marija.gogova@ugd.edu.mk

Апстракт: Банките се најзначајни и најдоминантни учесници на финансиските пазари, Со право го земаат епитетот на најбитен фактор во управувањето со тековите на финансиските процеси. Како специфична институција, банките имаат голем импакт на целокупната светска економија но и со својата специфична финансиска структура се соочуваат со потенцијални закани и ризици кои директно или индиректно влијаат на нивното целокупно работење. Сè со цел да се намали и заштити влијанието на закани од ризични фактори во банкарскиот сектор е создадена релативно нова научна дисциплина која се нарекува управување со ризици. Управувањето со ризици ја има главната улога во успешноста на банките и несомнено е дека само доброто менаџирање со ризиците може да даде успех во работењето на банките.

Клучни зборови: *банкарско работење, ризици, управување со ризици, кредитен ризик, каматен ризик, оперативен ризик, ликвидносен ризик*

RISK MANAGEMENT IN BANKING-NLB BANKA

Simona Andova Jovchev¹, Marija Gogova Samonikov²

¹ Faculty of Economics, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
simona.208712@student.ugd.edu.mk

² Faculty of Economics, Goce Delcev University, Stip, Macedonia
marija.gogova@ugd.edu.mk

Abstract: Banks are the most significant and dominant participants in the financial markets. They rightfully take the epithet of the most important factor in managing the flow of financial processes. As a specific institution, banks have a great impact on the overall world economy, but with their specific financial structure, they face potential threats and risks that directly or indirectly affect their overall operations. In order to reduce and protect the impact of threats from risk factors in the banking sector has been created a relatively new scientific discipline called risk management. Risk management has the main role in the success of banks and there is no doubt that only good risk management can provide success in the operation of banks.

Key words: *banking, risk, risk management, credit risk, interest risk, operational risk, liquidity risk*

1. Вовед

Банкарските институции се едни од најстарите учесници на финансискиот пазар, како и најголеми фактори кои влијаат на паричните текови на конкретен финансиски пазар. Основна функција на банките е прибирање на депозити и емисија на кредити, навидум едноставно, но извршувањето на оваа основна функција на банките е поврзана со одредени ризици, кои, доколку не се управуваат и задржуваат до прифатливо ниво, би можеле да ги намалат приносите на банките. Овие ризици произлегуваат од современото банкарско работење, технолошкиот развој, широкото портфолио на финансиски производи

и сл. Зборот ризик во банкарството означува можност за намалување на добивката на банката, затоа што целото банкарско работење претставува неизвесност за тоа што ќе донесе утрешниот ден. Поради тоа за банките да можат да управуваат со таа неизвесност, односно ризик, користат одредени механизми за следење и управување на ризиците. Секако, управувањето на ризиците како целина треба да се знае колкава вредност има, односно колку ќе ја чини банката како институција на годишно ниво, и на тој начин банката ќе направи анализа дали системот за управување кој сега го користи е исплатлив во споредба со нејзиното работење. Ризиците со кои се соочуваат банките се неизбежни и тие мора да се проценат, контролираат и финансиски неутрализираат, сè со цел да не го загрозат работењето.

2. ВИДОВИ РИЗИЦИ

Ризиците во банкарското работење можат да се појават во разни облици, временски периоди, големина и сл., и затоа како поголеми категории на ризици ќе ги анализираме ликвидносниот, кредитниот, каматниот и оперитивниот ризик.

Ликвидноснiа се дефинира како способност за навремено извршување на достасаните обврски, односно одржување на хармонија помеѓу роковите на активата и пасивата. Од тука ќе кажеме дека ликвидносниот ризик за банката претставува неможност банката да одговори на кредитните барања и од друга страна неможност на истата да одговори на побарувањата за камати за претходно примени депозити за кои постои договор дека за одреден период на рочност банката на депонентот ќе му исплати главнина зголемена за одредена каматна стапка. Овој ризик банката го управува така што користи механизми како што се зголемување на пасивата, односно обврските преку емисија на хартии од вредност за кои зема свежи парични средства, секуритизација или продавање на имот. Ризикот на ликвидност се однесува на можноста, банката во одреден временски период да ги зголеми средствата со соодветна цена или трошок. Ризикот на ликвидност се однесува и на можноста, банката во даден временски период да ги зголеми средствата со соодветна цена или трошок. Потребно е да се анализираат и постојано да се следат сите позиции на средствата и обврските, со цел да се стават под контрола промените во однос на обемот, квалитетот, структурата и на тој начин да се намалат ликвидносните ризици на банката. Усогласувањето на средствата и обврските според роковите на доспевање и нивната идна проекција е основа за управување со ликвидносниот ризик. Ова обезбедува неопходна циркулација на ликвидни средства, ги намалува трошоците на работењето и спречува нарушувања во одржувањето на тековната и целокупната ликвидност на банката. Управувањето на ризикот на ликвидност се извршува на три начини и тоа:

- управување со активата, односно влијание на обемот на ликвидната актива преку трансформирање на помалку ликвидните облици на средства во пари;
- управување со пасивата, односно зголемување на пасивните обврски во ситуација на неликвидност преку нови задолжувања на пазарот на капитал, привлекување на депоненти;
- Истовремено (комбинирано) управување со активата и пасивата.

За управување со ризикот на ликвидност банката чува одредени ликвидни резерви и на овој начин не мора да се изложува на дополнителни трошоци за обезбедување на потребните средства. Постојат два вида резерви: примарни и секундарни. Примарните ликвидни средства претставуваат портфолио на високо ликвидни финансиски инструменти, кои по правило носат мали, односно незначителни приноси и издвоени средства кои се чуваат во централната банка, како задолжителни резерви и вишокот ликвидни средства.

Кредитниот ризик претставува веројаност дека должникот нема да го отплати кредитот што го подигнал во договорениот рок и услови. Затоа банката користи механизам на кредитна анализа, преку која се дознава целата кредитна историја за барателот во која има точни информации за тоа дали барателот претходно уредно ги отплаќал своите кредити во договорените рокови и услови и според тоа му се одобрува кредит до одреден

износ. Од друга страна пак, се барателите на кредити кои немаат никаква кредитна историја, односно прв пат аплицираат за кредит. Овие апликанти се во таканаречена ризична категорија бидејќи за нив нема историја затоа како се однесуваат откако ќе подигнат кредит, дали ќе ги почитуваат условите и сл. Сепак кај кредитниот ризик мораме да напоменеме дека и најдобрата кредитна анализа не може да гарантира дека апликантот ќе ги почитува условите и роковите. Овде постојат надворешни фактори кои директно влијаат на движењето на кредитниот ризик и тоа: надворешни и внатрешни фактори. Надворешни фактори се целокупната економија во државата, стопанството, здравството и сл. Како пример овде ќе наведеме, што ако должникот остане без работа или пак, му се намали платата, што ако должникот има несреќа и остане неспособен за работа или смрт. Во поново време за банката да го намали кредитниот ризик, склучува договори за соработка со осигурителни компании, па така за секоја апликација за кредит, на апликантот му се изготвува полиса за животно осигурување од негови сопствени средства за да во случај на смрт банката ја активира полисата и го наплаќа кредитот од осигурителната компанија. Внатрешни фактори кои директно влијаат на кредитниот ризик се во самата институција, во организацијата на секторот за ризици, како и способноста на кредитниот аналитичар. Исто така важно е да се напомене дека кредитниот ризик најмногу зависи од рочноста на кредитот, бидејќи финансирањето на скапи проекти со големи рочности, од една страна носи поголем принос, но од друга страна овде кредитниот ризик е голем бидејќи не се знае дали должникот во целост ќе може да го исплати кредитот бидејќи во денешно време свесно гледаме како компаниите варираат од аспект на добивка, број на вработени и сл. Основната и најчесто користена диференцијација на кредитниот ризик е поделбата на краткорочен и долгорочен. Краткорочниот кредитен ризик е поврзан исклучиво во делот на краткорочно кредитирање на банките и затоа акцентот се става во целокупната постапка на одобрување на овој вид на кредити. Менаџментот на банката е одговорен во креирањето и спроведувањето на добро разработена кредитна политика и е предуслов за минимизирање на краткорочниот кредитен ризик и причините при евентуални загуби што би настанале од лоши краткорочни пласмани на кредити. Долгорочниот ризик е далеку покомплексен поради рочноста на пласманот. Колку е подолг периодот на враќање на кредитот, толку е поголема и веројатноста кредитниот ризик да предизвика негативни влијанија. Затоа и при одобрување на долгорочни кредити се врши двојна анализа на ризик факторот. Како една од мерките кои банките ја преземаат за во процесот на управување со кредитен ризик е и таканаречениот трансфер или пренос на кредитниот ризик на трето лице. Трансферот на кредитен ризик на финансиските пазари се реализира преку традиционални и современи техники кои ги реализираат банките. Традиционалните техники се: гаранции, колатерал, осигурување на обврзници, меници, диверзификација и сл. Додека пак, современите техники се кредитни иновации кои се резултат на напредокот на пазарите и тоа се кредитни деривати, секјуритизација и сл. Банката е таа која е должна да воспостави систем за идентификација, следење, мерење и контрола на кредитниот ризик. Со цел подобрување на процесот на управување со кредитниот ризик, НБРМ преку кредитниот регистар прибира, обработува и изготвува извештаи за кредитната изложеност на физичките и правните лица спрема банките, финансиските друштва, штедилниците и продавниците за пари (брзи кредити). Доставувањето и користењето на податоци е строго регулирано и пропишано од страна на македонското кредитно биро кое е основано како акционерско друштво од страна на КИБС АД СКОПЈЕ. МКБ управува со единствениот систем во РС Македонија кој врши прибирање, обработување и размена на податоци за обврските на правните и физичките лица, за да дава информации за нивната изложеност. МКБ располага со најголемата и дневно ажурирана база на податоци која го заштитува ризичното работење преку преземање мерки за заштита и успешно управување. Значењето на кредитниот регистар и МКБ е големо бидејќи банките и останатите финансиски друштва ги црпат податоците директно од таму и веднаш имаат јасна слика за тоа каква е моменталната состојба со кредитната изложеност на клиентот, но и за кредитната историја на истиот. Овие податоци се од огромна помош бидејќи и кредитобарателите стануваат се по свесни за тоа дека сите информации се достапни и мораат да ја зајакнат финансиската дисциплина.

Каматен ризик претставува неповолни идни движења на каматните стапки при извршување на двете основни функции во банките, прибирање депозити и емисија на кредити. Кога каматните стапки растат, приходите на банките можат на опаѓаат кога таа своите обврски ги отплаќа по повисоки каматни стапки, а тоа доведува до намалување на добивката на банката. Кога се менува каматната стапка се менува и вредноста на претходно издадените кредити со фиксни каматни стапки, така што ако растат каматните стапки вредноста на издадените кредити се намалува, а ќе расте вредноста на новите кредити кои ќе бидат издадени по нови повисоки каматни стапки. Ако имаме намалување на каматните стапки, вредноста на издадените кредити се зголемува, а ќе се намали вредноста на новите кредити кои ќе бидат издадени во иден период по нови пониски каматни стапки од претходните. Но овде имаме ситуација кога се намалуваат каматните стапки кај кредитите, постои ризик од предвремена отплата на кредитите и нереализирање на целата договорена камата за договорениот период. Кај депозитите имаме иста ситуација, така што, при пораст на каматните стапки на депозитите, депонентите ги повлекуваат своите депозити за да ги инвестираат по повисоки каматни стапки, освен оние депоненти чии што депозити имаат сè уште рок на достасување, бидејќи ако тие ги повлечат своите депозити предвреме ќе ја изгубат каматата, и ако одново ги депонираат по нови каматни стапки тогаш ќе бележат временска загуба, односно заробување на своите парични средства. При масовното повлекување на депозитите, банката се соочува со ликвидносен ризик, односно може да дојде во ситуација да не може да одговори на сите апликации за кредити.

Оперативен ризик претставува ризик кој е дел од секојдневното работење на банката. Овој ризик ќе го поврземе со сите алатки кои се користат во банкарското работење за да може истото да има непречен тек. Вработените се најголем фактор кој влијае на оперативниот ризик на банката, на начин што тие се првите кои имаат контакт со сите клиенти на банката, и од нив зависи моќта на убедувањето, услугата, брзината на работење, атмосферата во самата организација, чесноста и сл. Стимулацијата на вработените преку разни механизми го намалува оперативниот ризик, така што се намалува ризикот од напуштање на работното место од веќе искусен банкар, се намалува можноста за ширење на доверливи информации, се намалува можноста за правење разни мрежи за злоупотреба на работно место итн. Исто така големо влијание врз оперативниот ризик има и системот за работа, односно хардверот и софтверот на банката, и тоа, дали хардверот е во склоп со најновите технолошки појави што овозможува брзина во работата, дали софтверот е во склоп со најновите можности за банкарско работење, со што се овозможува лесно и едноставно работење. Оперативниот ризик, иако многу тешко се мери, има посебно значење, имајќи ги предвид сè посложените организациски структури на банките, кои вклучуваат голем број служби, филијали, експозитури, шалтери, како и нивната сè поголема зависност од информациските и телекомуникациските технологии. Негативните последици од оперативниот ризик можат да се манифестираат како целосна финансиска загуба, нарушување на угледот на банката или односот со клиентите, неспособност за извршување на одделни банкарски трансакции и др. Банките отсекогаш прават напори да ги намалат измамите, да го одржат интегритетот на внатрешната контрола, како и да ги намалат грешките при извршување на банкарските трансакции. Банката континуирано треба да ги идентификува постоечките, но и потенцијалните извори на оперативниот ризик кои можат да настанат при воведување на нови производи, системи или активности. Суштината за управувањето на оперативниот ризик е да обезбеди оперативниот ризик доследно и целосно да се идентификува, проценува, контролира и редовно да се известува за него.

3. НЛБ БАНКА АД СКОПЈЕ

Во оваа 3-та точка од трудот ќе се осврнеме на постоењето и работењето на сегашна НЛБ Банка АД Скопје и за тоа од каде датираат почетоците на банката и како таа се справува со кредитните активности и кредитните ризици во работењето.

Всушност првите почетоци на НЛБ Банка во нашата држава датираат од 1985 година како интерна банка на тутунската индустрија во Македонија, но под името Интерна банка

СОЗТ. Во 1993 година банката прераснува во акционерско друштво под називот Тутунска Банка АД Скопје, во кое основачи и акционери биле тутунските претпријатија од тоа време. Само неколку години подоцна склучила стратешко партнерство со НЛБ д.д Љубљана и станала членка на НЛБ Групацијата. Во 2016-та година повторно доживува промена во името, но овојпат во НЛБ Банка АД Скопје која нуди широка понуда на банкарски и небанкарски производи и услуги наменети за поддршка, развој и финансирање на физички и правни лица. Мерено според големината на активата НЛБ е 3-та банка по големина во РС Македонија.

3.1. Управување со ликвидносен ризик

Определувањето, оценката и раководењето со ликвидносниот ризик на банката подразбира начин на управување со активата и пасивата кој ќе овозможи навремено и редовно измирување на обврските, во нормални или вонредни услови на работењето на истата. Банката активно ја следи, управува и контролира изложеноста на ликвидносен ризик и ги управува средствата во активата и изворите на средства во пасивата согласно финансиските и готовинските текови, како и нивната концентрација, се со цел хармонизирање на паричните приливи со одливи. За постигнување на тоа, банката го следи и планира процесот на ликвидност кој ќе и овозможи проценка на идните потреби за ликвидни средства, имајќи ги во предвид економските, политичките, регулаторните и останатите промени кои влијаат на нејзиното работењето.

Стратегијата на Банката во делот на ликвидносниот ризик е ориентирана кон обезбедување на адекватно ниво на ликвидност кое би ги задоволilo очекуваните и неочекуваните потреби за парични средства. Банката на потребите за одржување на ликвидност одговара со држење на високо ликвидни средства во својата актива, чија цена (трошок) е приходот којшто банката не го остварува со вложување на овие средства во други попрофитабилини инструменти (опортунитетен трошок) и со обезбедување на дополнителни финансиски извори кои најчесто се со повисоки трошоци.

За управување со ликвидносниот ризик банката има воспоставено адекватна организациона структура која опфаќа:

- Јасно дефинирани надлежности и одговорности на органите на управување;
- Јасно дефинирање на тоа кој е надлежен и одговорен за управување со ликвидноста на банката;
- Дефинирање на улогата на внатрешната ревизија на банката;
- Дефинирање на задачите и одговорностите на соодветните организациони делови кои се надлежни за следење на ликвидноста на банката и управување со ликвидносниот ризик.

Надзорниот одбор е одговорен за одобрување на Политиката за управување со ликвидносниот ризик како и за надзор дали истата се спроведува, разгледување на соодветноста на политиката најмалку еднаш во годината, разгледување на кварталните извештаи за ликвидносен ризик, одобрување на лимитите на изложеност на ликвидносен ризик и одобрување на евентуални исклучоци и следење на ефикасноста на внатрешната контрола, како составен дел на системот за управување со ликвидносниот ризик.

Управниот одбор е одговорен за воспоставување и спроведување на соодветни процедури за управување со ликвидносниот ризик, воспоставување и одржување на ефикасност на системот за мерење, контрола, следење и известување за ликвидноста, обезбедување на услови за следење на политиката, дефинирање на финансиските инструменти за управување со ликвидносниот ризик, воспоставување на соодветен систем за известување на Надзорниот одбор и Одборот за управување со ризици, одобрување на процедурата за стрес-тестирање, воспоставување на процедури за проценка на влијанието на новите производи врз изложеноста на ликвидносен ризик и следење на стабилноста на депозитите.

Одборот за управување со ризици е одговорен за воспоставување и следење на политиката за управување со ликвидносниот ризик и давање на предлози за ревидирање, проценка на системот за управување со ризикот, анализа на месечните извештаи за

изложеност на банката на ликвидносен ризик и следење на активностите кои се преземаат за управување со истиот.

Деловниот центар за управување со ризици е задолжен за следење на почитувањето на поставените лимити, известување до Управниот одбор и Одборот за управување со ризици за пречекорувањето на поставените лимити, врши стрес тестирање, анализа на извештајот за ликвидносен ризик во поглед на усогласеноста и трендовите на движење на истиот, како и давање на препораки за подобрување на состојбата, изработка и следење на интерните ликвидносни индикатори и изработка на интерните месечни и квартални извештаи во делот на ликвидносниот ризик.

Одборот за раководење со средства и обврски е извршен орган на Управниот одбор во процесот на управување со ликвидносниот ризик и е одговорен за определување на стратегија за управување со активата и пасивата, следење и управување со средствата и обврските во согласност со краткорочниот и долгорочниот бизнис план, разгледување на месечните и кварталните интерни извештаи за ликвидносен ризик, определување на нивото на провизии за активностите и услугите при работењето со клиенти.

Службата за управување со ликвидност е одговорна за стратешко следење, контролирање и позадинско управување со ликвидноста на банката, изработка на месечни извештаи за денарската и девизната задолжителна резерва и тактичко извршување на политиката и дневното управување во услови на примена на планот за управување со ликвидноста во вонредни услови.

Комисијата за дневна распределба на средства и извори на средства е тело кое е задолжено за следење на дневната ликвидност на банката и истото се состанува задолжително еднаш во денот, а доколку е потребно може и повеќе пати. Членовите на оваа комисија на почетокот на секој работен ден добиваат информации од организационите единици на банката за очекуваните приливи и одливи и врз основа на истите се планира и управува дневната ликвидност.

3.2. Управување со каматен ризик

Банката активно ја следи, контролира и управува изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки. Ова имплицира постоење на одредени услови како што се вклученост на органите на управување на банката, внимателно подготвени интерни акти, квалитетни човечки ресурси, соодветна технологија, високо ниво на интегритет на податоците, докажани и тестирани аналитички методи и систем, искуство и способност за процена и организациска свесност и перцепцијата за ризик од страна на вработените на банката. Банката управува со ризикот од промена на каматните стапки со спроведување на мерки и активности во насока на минимизирање на негативното влијание на ставките од билансот кои се чувствителни на промена на каматните стапки врз стабилност на банката, односно оптимизирање на вкупниот каматен приход (краткорочен аспект). А се следи и влијанието на движењето на каматните стапки на економската вредност на капиталот на банката (долгорочен)

Банката воспоставува организациска структура со јасно дефинирани надлежности и одговорности при преземањето и управувањето со ризикот од промена на каматните стапки, којашто одговара на природата, обемот и сложеноста на финансиските активности коишто ги врши таа.

Надзорниот одбор на Банката ја одобрува Политиката и го следи нејзиното спроведување, ја оценува соодветноста на донесената политика на годишно ниво, согласно со профилот на ризичност, видот и обемот на финансиски активности на банката и надворешното опкружување, ги разгледува кварталните извештаи за изложеност на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото, ги одобрува лимитите на изложеноста на ризикот и ја следи ефикасноста на внатрешната контрола, како составен дел на системот за управување со ризиците.

Одборот за управување со ризици ја воспоставува и спроведува политиката и дава предлози за нејзино ревидирање, ја воспоставува процедурата за управување со ризикот, начинот на вршење стрес-тестирање, редовно го оценува системот за управување со ризиците, врши анализа на извештаите за изложеноста на ризикот од промена на каматните

стапки, ги одредува и ревидира лимитите на изложеност на ризикот и ги дефинира евентуалните исклучоци.

Управниот одбор ја одобрува и спроведува процедурата за управување со ризикот од промена на каматните стапки, ги разгледува кварталните извештаи за изложеност на ризикот, го воспоставува информативниот систем, како и системот за известување на Надзорниот одбор и Одборот за управување со ризиците во врска со евентуалните надминувања на пропишаните лимити на изложеност како и соодветно и навремено информирање на сите вработени во банката, вклучени во процесот на управување со ризикот.

Деловниот центар за управување со ризици врши соодветно идентификување, мерење или оценување, следење, контролирање или намалување на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности, изготвува извештаи, анализи и други податоци, спроведува стрес-тестови, одговорна е за редовно следење на лимитите на изложеност, утврдување и редовно ревидирање на профилот на ризичност на банката и редовно известување на Надзорниот одбор, Одборот за управување со ризици и Управниот одбор за изложеноста на ризикот од промена на каматните стапки.

Службата за екстерно известување, која е дел од Деловниот центар за поддршка и финансии, е одговорна за изработка на месечните извештаи за изложеност на банката на ризикот од промена на каматните стапки во портфолиото на банкарски активности кои се доставуваат до НБРМ.

Од аспект на различните начини на манифестирање на каматниот ризик, банката употребува и различни методи за мерење на каматниот ризик, како:

- определување на вкупната каматна позиција на банката;
- определување на висината и типот на каматната стапка за секоја активна и пасивна позиција (фиксна и варијабилна) согласно промените на некоја референтна каматна стапка;
- следење на трендовите на домашните и интернационалните пазари;
- согледување на влијанието на каматни шокови на нето каматната добивка и пазарната вредност на банката.

Важна компонента во процесот на управување со каматниот ризик е и стрес-тестирањето. Банката врши стрес-тестирање најмалку еднаш годишно заради оценка на потенцијалното влијание на еден или повеќе внатрешни или надворешни фактори на ризик врз вредноста на средствата и обврските на банката, односно врз нивото на сопствените средства. Стрес-тестирањето се врши зависно од големината, видот и сложеноста на банката и на финансиските активности кои ги врши. Стрес-тестирањето се темели врз избор на сценарија кои може да бидат специфични за банката (внатрешни фактори) и оние кои може да произлезат од пазарните услови во кои работи банката (надворешни фактори). Покрај стрес-тестирањето со примена на одделните сценарија, банката врши тестирање со примена на комбинација на повеќе сценарија. По извршеното стрес-тестирање, банката ги анализира резултатите, дава предлог-активности кои треба да се преземат и ја известува НБРМ за резултатите од извршеното стрес-тестирање.

Банката врши редовна контрола на изложеноста на каматен ризик со следење на лимитите на изложеност. Екстерните лимити се пресметуваат согласно важечката регулатива меѓутоа банката има воспоставено и интерни лимити со цел да се намалат загубите, односно да се намалат негативните ефекти врз висината на приходите и на сопствените средства на банката. Усогласеноста со лимитите е под мониторинг на Деловниот центар за управување со ризици. Во случај на надминување на лимитите, Деловниот центар за управување со ризици презема активности кои вклучуваат истражување на причините за надминувањето, известување до Одборот за управување со ризици и Управниот одбор и барање за одобрување на привремено надминување или зголемување на лимитите.

Со цел адекватно следење и навремено преземање на соодветни мерки во делот на каматниот ризик, банката изготвува екстерни и интерни извештаи. Екстерните извештајни форми се изготвуваат согласно важечката законска регулатива и се наменети за надворешни

институции, додека интерните извештајни форми се изготвуваат на барање на органите на управување на банката кои ја одредуваат и содржината на истите.

Со цел правилно управување со каматниот ризик, Надзорниот одбор на банката донесува Политика која се ревидира на редовна основа, а најмалку еднаш во годината. Политиката претставува основен документ со кој банката обезбедува мониторинг и контрола на нејзината изложеност на ризикот од промена на каматните стапки.

3.3. Управување со оперативен ризик

Банката на редовна основа врши идентификација, процена, мерење, следење и контрола на изложеноста на оперативните ризици во насока на ефикасно управување со истите, сè со цел остварување на предвидените финансиски резултати и зголемување на економската и пазарната вредност на имотот и капиталот на банката. Во насока на ова банката врши преглед и контрола на квалитетот на прибраните податоци, мерење на изложеноста на оперативните ризици, подготовка на извештај за зачестеноста и тежината на оперативните ризици, нивните причини, карактеристики и последици, процена на ризичноста на новите производи, развивање и имплементација на квантитативни и квалитативни модели за управување со оперативните ризици како елементи во процесот на деловно одлучување, воведување индикатори кои ја покажуваат изложеноста на оперативни ризици и унапредување на методите за проценка и мерење на оперативните ризици.

Исто така банката активно спроведува следење, управување и контрола на изложеноста на оперативните ризици. Тоа подразбира одреден сет претпоставки како што се ангажираност и одговорност на банката за спроведување на политиката и процедурите, ангажирање на квалитетни човечки ресурси, соодветна технологија, висок степен на интегрираност на податоците, проверени и испитани аналитички методи и системи, искуство и способност на проценителите, постојана организациска свест и култура на однесување кон ризиците од страна на сите вработени.

Конкретниот пристап за управување со оперативниот ризик зависи пред сè од обемот, комплексноста, софистицираноста и природата на активностите на банката. За ефикасно управување со оперативниот ризик, банката воспоставува адекватна организациона структура со која јасно се дефинираат одговорностите и надлежностите на органите на управување и останатите служби и центри.

Надзорниот одбор е одговорен за одобрување на политиката за управување со оперативниот ризик, разгледување на соодветноста на политиката најмалку еднаш во годината и ревизија на истата, согласно ризиците кои настанале од промените на пазарот и пазарното опкружување, како и од оперативните ризици кои се резултат на воведувањето на нови производи, активности или системи, воспоставување на адекватна организациона структура способна да ја имплементира политиката, преку која нема да се дозволи појавување на конфликт на интереси и која ќе биде предмет на детална внатрешна контрола од независен, адекватно обучен и компетентен персонал и разгледување на кварталните извештаи за оперативен ризик.

Управниот одбор на Банката е одговорен за целосна имплементација на политиката за управување со оперативен ризик, промоција на организациона култура која ќе се воспостави преку одредени активности и упатства, а кои ќе ги дефинираат правилата на однесување и интегритет на сите вработени лица во извршувањето на секојдневните обврски и задачи, делегира овластувања, одговорности и форми на известување, како и обезбедува ресурси за ефикасно управување со оперативниот ризик, се грижи за непречена комуникација помеѓу Деловниот центар за управување со ризици и останатите деловни центри и служби во банката и ги разгледува кварталните и месечните извештаи за оперативен ризик. Банката настојува да ја имплементира политиката на континуирана основа, низ целата организациона шема, од страна на квалификувани кадри со потребните искуства, технички способности од сите нивоа на хиерархија кои јасно ги разбираат нивните обврски во врска со управувањето со оперативниот ризик.

Одборот за управување со ризици е одговорен за воспоставување и спроведување на политиките за преземање и управување со оперативниот ризик, како и дава предлози за

нивно ревидирање, редовна оценка на системот за управување со оперативните ризиците и спроведување на анализа на извештаите за изложеноста на банката на оперативен ризик и редовно ревидирање на лимитите и толерантноста на изложеноста на оперативен ризик и дефинирање на евентуалните исклучоци.

Деловниот центар за управување со ризици е одговорен за преглед и класификација на прибраните податоци, развој на методи за следење и мерење на оперативни ризици, имплементација на активности за процена на ризиците и подготвување на квартални и месечни извештаи за изложеноста на оперативен ризик и доставување на истите до органите на управување со цел нивно информирање.

Следењето на оперативните ризици е одговорност и на раководството на деловните единици. Согласно своите можности и делегирани работни задачи и одговорности, секој вработен е одговорен за управување со оперативните ризици во рамки на својата деловна единица и во рамките на активностите кои ги спроведува. Раководството на деловните единици е одговорно за имплементација на мерките за ограничување на оперативните ризици, иницирање на донесување одлуки кои се однесуваат на прифаќање на оперативните ризици, пријавување на инциденти кои претставуваат оперативен ризик, континуиран надзор на оперативните ризици и организација на прибирање на податоци.

Проценката на оперативните ризици се спроведува врз основа на сите пријавени инциденти и периодични и збирни извештаи согласно интерниот акт на банката. Целта на ризичната проценка е идентификација на изложеноста на ризикот, зајакнување на свеста за можноста за настанување на оперативниот ризик и негово ублажување, развој на контролите, прифаќање на ризикот, откривање на непријавени настани на оперативен ризик.

Анализата на оперативниот ризик се спроведува според категориите на оперативен ризик и деловните функции. Се оценува дали ризикот од настанување на оперативен ризик е низок, среден, висок или критичен и се наведуваат мерките за намалување на идентифицираниот оперативен ризик и во кој обем е редуциран.

3.4. Управување со кредитен ризик

Стратегијата за управување со кредитен ризик ги дефинира основните цели и насоки при преземање и управување со кредитниот ризик, интерно утврдување и оценка на потребната адекватност на капиталот и прифатливото ниво на кредитен ризик на кое банката може да биде изложена.

Процедурите за управување со кредитен ризик содржат процеси кои се однесуваат на континуирана идентификација, процена, мерење, следење, контрола и намалување на кредитниот ризик. Процесот на идентификацијата се однесува на кредитниот ризик карактеристичен за секој клиент и содржан во сите изложености на кредитен ризик, за секој нов производ, како и на кредитниот ризик на ниво на кредитно портфолио на банката. Како составен дел од процесот на процена на кредитниот ризик, банката користи развиен скоринг систем за правни и физички лица кој придонесува за подобрување на процесот на идентификација на кредитниот ризик на ниво на клиент. Процесот на мерење на кредитниот ризик овозможува квантифицирање на ризикот на клиентите и лицата поврзани со нив, како и квантифицирање на ризикот на ниво на вкупно портфолио. Процесот на следење на кредитниот ризик има за цел проверка на усогласеноста на стратегијата на банката и на усогласеноста со законските и интерните лимити на Банката. Процесот на контрола на кредитниот ризик претставува одржување на квантитативните и квалитативните ризични показатели во предвидената ризична рамка од страна на банката и пропишаната рамка од страна на законската регулатива. Притоа постои систем за предупредување, доколку ризичните показатели се надвор од дефинираните граници.

Политиките и процедурите со кои се уредуваат надлежностите во врска со кредитниот ризик на ниво на организациони делови во банката ги донесува Надзорниот, односно Управниот одбор на банката. Со помош на аналитички техники и методи банката го мери нивото на кредитен ризик на кое е изложена. За таа цел се користат податоци од

воспоставениот информациски систем кој овозможува користење на историските бази со цел квантифицирање на кредитниот ризик. Една од важните алатки за квантифицирање на кредитниот ризик кај правните лица е и развиениот интерен рејтинг модел за оценка на правните лица. Банката најмалку еднаш годишно врши повторно рангирање на клиентите кон кои е изложена. Во врска со последователното следење и мониторинг на клиентите банката има воспоставено систем на рано предупредување со кој се следат главните предупредувачки сигнали кои укажуваат на зголемување на кредитниот ризик во однос на поединечен клиент или група на поврзани лица.

Банката најмалку еднаш годишно врши стрес-тестирање од аспект на кредитниот ризик, со цел да се направи оценка на потенцијалните влијанија и фактори кои може да влијаат на вредноста на средствата и обврските, односно висината на сопствените средства на банката.

Банката најмалку еднаш месечно го анализира квалитетот на портфолиото и висината на кредитниот ризик на кој е изложена од аспект на различни сегменти во портфолиото. Воспоставениот систем на внатрешно известување овозможува соодветно информирање на органите на банката во врска со анализите на кредитниот ризик.

ЗАКЛУЧОК

Современите промени на условите на стопанисување кои се настанати со глобализацијата доведоа до зголемување на ризиците со кои се соочуваат банките и со начинот на нивно управување. Со развојот на современото банкарско работење, банките сè повеќе и повеќе се изложени на најразлични видови на ризици во нивното работење. Навременото идентификување на сите видови на ризик и преземањето на адекватни мерки на заштита, станаа многу битен фактор за успешно работење на банката.

Ризиците во банкарското работење имаат различни појавни облици. Во зависност од деловната стратегија, видот и големината на банката, од нејзината организација и од опкружувањето во коешто банката работи, ризиците можат да имаат поголема или помала застапеност или да се манифестираат со посилен или послаб интензитет. Основните кредитни активности банката ги реализира преку должничко доверителски односи со правни и физички лица. Начинот на кредитирање, степенот на кредитен и каматен ризик како и карактеристиките на кредитните производи се различни и затоа и самиот пристап на банката е различен за секој тип на клиент. Основен фактор врз основа на кој се креираат производите на банката се потребите од клиентите. Всушност компаниите најчесто користат средства за финансирање на инвестициски проекти, набавка на основни и обратни средства, банкарски гаранции итн., додека пак физичките лица кредитите најчесто ги користат за купување или изградба на куќи/станови, автомобили, но секако и за свои лични потреби. Разликите освен во намената на средствата е воочлива и во износите на кредитите, обезбедувањето но и во самиот процес на анализирање и одобрување на кредитните апликации.

Без разлика дали станува збор за кредитирање на фирми или физички лица, потребно е банката да го минимизира кредитниот ризик и за секој еден предмет потребно е да има сериозен пристап во процесот на анализа и одобрување на кредит. Кога зборуваме за оваа тема добиваме заклучок дека не може да има добра банка ако нема добра кредитна анализа, односно банката мора да има одлични и искусни кредитни аналитичари, како би знаеле дали кредитот треба да се пласира.

Користена литература

- [1] Проф. д-р Марија Гогова Самоников, Основи на финансии, Универзитет „Гоце Делчев“ Штип, 2020.
- [2] Проф. д-р Љупчо Трпески, Монетарна економија, прво издание, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, 2010.

-
- [3] Проф. д-р Ристо Фотов, Основи на финансии, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип, 2013.
- [4] Горан Петревски, „Управување со банки“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“–Скопје 2009.
- [5] Виолета Мацова, „Управување со кредитен ризик во комерцијалното банкарство“, Скопје 2010.
- [6] Љупчо Трпески „Управување со банките“ - Скенпоинт, Скопје 2009.
- [7] Љупчо Давчев, „Банкарство“- Универзитет „Гоце Делчев“ Штип 2024.
- [8] Стеван Габер и Илија Груевски „Јавни финансии“ – Универзитет „Гоце Делчев“ Штип 2022.
- [9] <https://finance.gov.mk/%d0%ba%d1%80%d0%b5%d0%b4%d0%b8%d1%82%d0%b5%d0%bd-%d1%80%d0%b5%d1%98%d1%82%d0%b8%d0%bd%d0%b3/>
- [10] [10.https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%9B%D0%91_%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B0](https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%9B%D0%91_%D0%91%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B0)